

ICMP i genocid u Srebrenici

Genocid u Srebrenici je planirano i organizirano ubistvo više od 8.000 muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, koje se u julu 1995. godine dogodilo u gradu Srebrenici i njegovoj okolini. To zločin je počinjeno u posljednjim fazama troipogodišnjeg sukoba u Bosni i Hercegovini, nakon što su Srebrenica i Žepa – mjesta proglašena sigurnom zonom UN- a, pala u ruke oružanim snagama bosanskih Srba.

Hiljade muškaraca i dječaka koji su su 11. jula 1995. godine krenuli iz Srebrenice prema Tuzli, koja je bila pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine, u narednim danima su upadali u zasjede, stotine ih je ubijeno dok su njihova tijela su ostavljena ležati u šumi, a još više ih je zarobljeno i naknadno pogubljeno. Muškarce i dječake koji su ostali u Srebrenici, pripadnici srpskih snaga su najprije zatvorili pa potom ubili. Tijela su ukopana u brojne masovne grobnice na području istočne Bosne, a počinioci su kasnije pomoću bagera premještali tijela iz primarnih masovnih grobnica na sekundarne lokacije, ponekad udaljene i 50 kilometara od mjesta na kome su pogubljeni. Ovaj orkestrirani napor da se prikriju dokazi počinjenih zločina doveo je do razdvajanja dijelova tijela, tako da su se posmrtni ostaci jedne osobe našli u nekoliko različitih grobnica.

Međunarodni sud je 2007. godine potvrdio raniju presudu Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) da su ti zločini imali razmjere genocida. Presude su podršku imale u radu Međunarodne komisije za nestale osobe (ICMP), koja je u procesu identifikacije srebreničkih žrtava primjenjivala napredne metode analize DNK. ICMP-ova upotreba DNK bio je prvi put da se naučno utemeljene metode identifikacije primjenjuju u rješavanju slučajeva nestanka velikog broja ljudi.

ICMP-ov sistem laboratorija za analizu DNK s radom je počeo 2001. godine, a danas je skoro 7.000 od 8.000 osoba nestalih u julu 1995. godine tačno identifikovano. Pored toga, zahvaljujući procesu identifikacija koji se temelji na testiranju DNK, ICMP je bio u prilici utvrditi koliko daleko su počinioci bili spremni ići u prikrivanju svojih zločina. U prosjeku su posmrtni ostaci jedne osobe nestale u genocidu u Srebrenici pronađeni u tri do četiri različite masovne grobnice, nerijetko međusobno udaljene kilometrima.

ICMP-u je do juna 2022. godine prijavljeno 7.743 osobe nestale prilikom pada Srebrenice i okolnih mjesta. Njihovi srodnici su ustupili 22.330 bioloških referentnih uzoraka za testiranje DNK. Poređenjem profila DNK preživjelih članova porodica s profilima DNK izolovane iz posmrtnih ostataka pronađenih u skrivenim grobnicama ICMP je identifikovao 6.979 žrtava. Do danas je primjenom DNK ili bez primjene DNK u procesu identifikacije identifikovano 7.015 žrtava. Prema ICMP-ovim procjenama, broj osoba ubijenih nakon pada Srebrenice je nešto veći od 8.000.

Izveštaje o podudaranju DNK ICMP predaje institucijama Bosne i Hercegovine nadležnim za provođenje zvanične istrage o nestalim osobama, izdavanje potvrda o smrti i vraćanje posmrtnih ostataka nestalih osoba njihovim porodicama. Za izdavanje ICMP-ovih izvještaja o podudaranju DNK potrebna je minimalna statistička vjerovatnoća od 99,95 procenata, iako je u većini slučajeva stepen vjerovatnoće daleko viši od minimalnog. ICMP-ovi izvještaji o podudaranju DNK i s njima povezani dokazi korišteni su na MKSJ-u i u suđenjima za ratne zločine u Bosni i Hercegovini. Na MKSJ-u je za

zločine počinjene u i oko Srebrenice vođen postupak protiv dvadeset osoba, a 56 se o krivnji izjašnjavalo pred Sudom Bosne i Hercegovine. Izrečene su četiri kazne doživotnog zatvora i još 36 drugih kazni, dijelom na temelju najvećeg pothvata identifikacija zasnovanih na testiranju DNK u historiji.

U proteklih 25 godina je napretkom u forenzičkoj nauci povećan tehnički kapacitet za prolaženje nestalih osoba uključujući i identifikaciju njihovih posmrtnih ostataka putem analize DNK, a to je naučna zajednica diljem zapadnog Balkana, uključujući i BiH prihvatila. ICMP nastavlja s obradom uzoraka DNK iz regije, dok istovremeno jača kapacitet za analizu DNK u domaćim laboratorijama čime će se osigurati razvoj održivih kapaciteta domaće forenzičke nauke koji će dalje unapređivati proces traženja osoba koje se još uvijek vode kao nestale.

U posljednjih 25 godina su organi u BiH uz pomoć ICMP-a i putem pionirskog korištenje DNK, uspjeli pronaći 75 posto od 30.000 osoba nestalih tokom sukoba 90-ih godina, što predstavlja omjer koji nije ostvaren ni u jednoj drugoj post konfliktnoj zemlji. Još se oko 7.500 osoba vodi kao nestalo, uključujući i oko 1.000 osoba nestalih u genocidu u Srebrenici.

Glavni izazov u ovom radu je nepostojanje pouzdanih informacija o lokacijama skrivenih grobnica u kojima se možda nalaze posmrtni ostaci nestalih osoba. Razlog za to je protok vremena i činjenica da 25 godina od završetka sukoba postoji sve manje svjedoka koji mogu ponuditi relevantne informacije.